

BARTOLOMEU BAIULESCU — ÎNȚIATOR AL ÎNVAȚĂMÂNTULUI PROFESIONAL ROMÂNESC DIN TRANSILVANIA

Caracteristica esențială a istoriei românilor transilvăneni din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și până la Marea Unire de la 1 Decembrie 1918 a constat într-o susținută luptă pentru păstrarea ființei naționale, dusă cu precădere pe tărâmul economicului, socialului și culturalului.

Țelul ei final urmărea cu asiduitate emanciparea tuturor straturilor sociale alcătuind națiunea română, prin creșterea gradului de civilizație și cultură a membrilor ei, deci depășirea barierelor artificiale impuse acestui popor, timp de mai multe secole, de către națiunile privilegiate.

Cu toate că Revoluția de la 1848 a avut unele urmări pozitive în sensul liberalizării activității economice din Transilvania, totuși românii resimțeau dureros prezența vechilor tipare restrictive reprezentate de bresle, chiar dacă acestea, așa cum obiectiv aprecia Gheorghe Bariț, în nici un caz nu mai puteau ține pasul cu industria occidentală¹.

Adăugându-se la toate acestea: concurența străină, lipsa unor instituții de credit autohtone, slăbiciunea burgheziei românești și chiar propria noastră mentalitate, conform căreia tot ce este străin sigur este mai bun, ajungem la un trist dezechilibru social: pe de o parte țărâtimea, pauperizată, silită să lucreze în condiții de cv mediu, al cărei surplus ajungea în stadiul de proletariat agricol sau era silit să emigreze, iar pe de altă parte „inteligența” (intelectualitatea n.n.) alcătuită în cea mai mare parte a ei din postulanți de slujbe și destul de puțini profesori, învățători, preoți și juriști.

De aceea, reprezentanți de seamă ai gândirii economice românești din Transilvania încep să pună tot mai acut problema formării acelei „clase de mijloc” (situată în concepția epocii între țărâtime și intelectualitate) singura în stare să formeze „puterea țării”².

În ceea ce privește căile de alcătuire a acestei noi clase, părerile erau împărțite; dar până la urmă s-a adoptat soluția formării de meseriași români și astfel au început să apară în orașele importante ale Transilvaniei societăți cunoscute sub numele de Reuniuni ale sodalilor români³.

¹ G. Zane, *Studii*, București, 1980, p. 326—327; capitolul: *Industria. Meseriile*.

² „Transilvania”, nr. 19, 1 octombrie 1875, p. 141.

³ Eugenia Glodariu, Nicolae Cordoș, *Reuniunea sodalilor români din Cluj*, în *Acta Musei Napocensis*, X, Cluj, 1973, p. 391; Paul Abrudan, *Reuniunea sodalilor români din Sibiu — prima asociație profesională a muncitorilor români din Transilvania*, în *Muzeul Bruckenthal — Studii și comunicări, Arheologie—Istorie*, 19, Sibiu, 1975, p. 157—170.

În acest sens Braşovul, vechi burg medieval, devenit spre epoca modernă oraş al cărui comerţ se afla exclusiv în mâini româneşti, negustorii români stând la baza marilor iniţiative cu caracter şcolar şi cultural⁴ oferă acel cadru propice de afirmare a românilor siliţi să lucreze doar în câteva „ramuri naţionale”⁵: jocărie, papucărie, tăbăcărie, croitorie pentru îmbrăcămintea naţională şi în câmpul larg de activitate reprezentat de meseriile moderne.

În acest context se plasează înfiinţarea la Braşov în anul 1869 a *Asociaţiunii pentru sprijinirea învăţăceilor şi sodalilor români meseriaşi din Braşov* la iniţiativa protopopului Bartolomeu Baiulescu⁶, proeminentă figură de cărturar patriot, care îşi va dedica întreaga viaţă ideii de emancipare a poporului. Spre deosebire de alte personalităţi din sfera economicului, care vor rămâne la stadiul de teoreticieni sau vor trece în vechea Românie, ocupând funcţii înalte în cadrul propriice oferit de condiţiile normale de dezvoltare oferite de tânărul stat român, Bartolomeu Baiulescu va găsi soluţiile cele mai potrivite pentru practicarea meşteşugului, strâns împletit cu un învăţământ din care nu lipseau cunoştinţele teoretice şi o minimă cultură generală.

Bartolomeu Baiulescu este unanim apreciat de literatura de specialitate ca „adevărat exponent al concepţiei industriale preponderente”⁷ sau ca „reprezentant al ideii de dezvoltare a Transilvaniei”⁸. Pornind de la buna cunoaştere a realităţilor şi posibilităţilor epocii, Bartolomeu Baiulescu nu se hazardează în susţinerea unor idei fără acoperire, fiind perfect conştient că marea industrie nu poate apărea dintr-odată; în schimb promovarea meşteşugului şi apariţia unei puternice pătri de meşteri bine instruiţi vor conduce la activităţi de o mai mare anvergură; la rândul ei, industria mică, corespunzând necesităţilor unor largi categorii sociale, nu trebuia neapărat concurată sau înghiţită de marea

⁴ Eugen Pavlescu, *Meşteşug şi negoţ la românii din sudul Transilvaniei* (sec. XVII—XIX), Bucureşti, p. 11—107; 321—381; N.G.V. Gologan, *Cercetări privitoare la trecutul comerţului românesc din Braşov*, Braşov, 1928, p. 143—160; Bartolomeu Baiulescu, *Monografia Comunei bisericeşti greco-ortodoxe române a Sfintei Adormiri din Cetatea Braşovului*, Braşov, 1898, p. 270—271.

⁵ *Raportul Camerei de Comerţ şi Industrie din Braşov pentru anii 1878/79 şi 1882*, p. 16; capitolul: *Meseriile românilor*; Bartolomeu Baiulescu, op. cit., p. 7—27.

⁶ Bartolomeu Baiulescu (1831—1909) s-a născut la 11 iunie 1831 la Zărneşti, judeţul Braşov. Studiile le-a urmat în satul natal, apoi la Braşov şi Sibiu. Între anii 1851 şi 1857 a funcţionat ca preot şi învăţător la Zărneşti, deschizând clasa a II-a a şcolii în propria casă, unde se predă scrisul şi cititul cu litere latine. În anul 1857 a fost numit preot la biserica românească din Cetatea Braşovului, desfăşurând în paralel o prodigioasă activitate de economist şi pedagog. Bartolomeu Baiulescu se autodefinea ca exponent al generaţiei paşoptiste din care făcea parte, astfel: „Noi, cei din generaţia de la 1848, până azi am arătat că atât cât am învăţat şi am predat altora şi am pus şi ultima forţă în activitate”. *Arhiva Muzeului primei şcoli româneşti din Scheii Braşovului*, Fond: *Biserica din Cetate*, Dosar: *Documente şi publicaţii în legătură cu moartea parohului Bartolomeu Baiulescu*, document: *Dispoziţiuni ultime pentru cazul de moarte al subscrisului* (copie), f. 4 (vezi în continuare *Arhiva Schei...*); *Cărturari braşoveni* (sec. XV—XX), Braşov, 1972, p. 21—22.

⁷ G. Zane, op. cit., p. 335—336.

⁸ *Gândirea economică din Transilvania (1784—1918)*, Bucureşti, 1981, p. 195—196.

industrie, devenită obiect de spaimă generală prin randament și prețuri scăzute. Dimpotrivă, produsul meșteșugăresc finit putea uneori, datorită calității și a înfățișării, să fie mai căutat pe piață.

Demn de remarcat este faptul că unele dintre ideile enunțate de economistul Bartolomeu Baiulescu, cu privire la rolul pe care românii erau chemați să-l joace în Europa, rămân valabile și astăzi: „Poporul român pentru a ajunge la nivelul celorlalte popoare, va trebui să-și dezvolte meseriile, industria, să-și intensifice agricultura, să dezvolte comerțul, învățământul real, numai astfel va progresa în cultură, devenind și mai puternic din punct de vedere material⁹.”

Dacă tratatele de istorie economică, îi consacră în mod firesc capitole speciale acestei personalități de excepție, ne vom strădui în continuare să scoatem la iveală idei și fapte mai puțin cunoscute, în legătură imediată cu începuturile Asociațiunii și ecurile pe care aceasta le-a avut în crearea unui puternic curent de opinie în favoarea meseriilor atât în Transilvania, cât și în vechea Românie.

Momentul înființării Asociațiunii pentru sprijinirea învățăcelilor și sodalilor români meseriași prezintă o imagine istorică relativ simplă. La sfârșitul anului 1869 a fost convocată o adunare generală în sala festivă a gimnaziului românesc din localitate, care a început cu un înflăcărat discurs al inițiatorului și primului președinte al Asociațiunii, Bartolomeu Baiulescu, despre importanța promovării meseriilor în rândul românilor¹⁰. Tot acum a fost aleasă o comisie care urma să întocmească proiectul de statute. Deși statutele au fost aprobate de autoritățile de resort abia după patru ani, societatea va funcționa încă de la începutul anului 1870.

Asociațiunea își propunea ca scop fundamental „să așeze copii de naționalitate română, cât se poate mai mulți, ca învățăceli (ucenici n.n.) pe la industriași calificați”, să-i ajute ca să „frecventeze un curs de învățământ corespunzător etății, calificării și chemării lor”, „să se trimită sodali talentați în străinătate spre a se califica”, să-i ajute „pe sodalii capabili, recomandați prin conduită și testimonii (certificate n.n.) bune despre calificarea lor, în tendința de a deveni ei înșiși ca industriași de sine stătători¹¹.”

Începuturile au fost relativ modeste și nu lipsite de greutatea cauzate de insuficiența fondurilor provenite din cotizațiile membrilor și din ajutoarele ocazionale sau permanente oferite de persoane particulare și instituții culturale din Transilvania (Astra) și din vechea Românie (societatea „Transilvania” din București) și de sărăcia copiilor, care în urma unor apeluri difuzate prin viu grai și prin presă, începuseră să

⁹ Bartolomeu Baiulescu, *Dizertațiune despre necesitatea promovării și protecționării meseriilor între români*, în „Transilvania”, anul XVII, nr. 21—22, 1—15 noiembrie 1893, p. 149; Toader Ionescu, *Ideea unității naționale reflectată în gândirea economică din Transilvania (1848—1918)*, București, 1983, p. 171.

¹⁰ Bartolomeu Baiulescu, *Monografia...*, op. cit., p. 241; Măriuca Radu, *Date privind activitatea „Asociațiunii pentru sprijinirea învățăcelilor și sodalilor români meseriași din Brașov”, 1869—1918*, în *Cumidava*, XII/2, Brașov, 1983, p. 193.

¹¹ *Arhivele Statului Brașov*, Fond: *Asociațiunea pentru sprijinirea învățăcelilor și sodalilor români meseriași din Brașov*, dos. 1, doc. 1, f. 1—16; în continuare vezi: *ASB*, fond: *Sodali...*

sosească din toate colțurile Transilvaniei. Din corespondența purtată de părinții copiilor cu comitetul Asociațiunii rezultă că drama poporului român era în primul rând sărăcia, dublată de lipsa de perspectivă, puținătatea pământului, nesiguranța zilei de mâine, tendințele de de-naționalizare; cel mai pregnant reiese dorința părinților ca măcar copiii lor să lucreze într-un loc „unde se vorbește românește”¹² și unde „pulsul vieții naționale este mai viu”¹³.

Problema dureroasă pentru deceniul 8 al secolului al XIX-lea rămâne lipsa hainelor și a încălțămintei; proveniți din familii sărace sau lipsiți de părinți, copiii s-au pomenit aproape goi în timpul iernii. Și aici răzbate spiritul de luptător al lui Bartolomeu Baiulescu. Imediat sunt lansate apeluri patetice românilor brașoveni spre a contribui cu „cizme sau papuci, mari sau mici, nădragi, fie și rupti, veste, pălării sau căciule, învățăceilor, care se văd în număr mare fără veșminte și în timpul de iarnă foarte slab îmbrăcați”¹⁴. Apelurile nu întârzie să dea rezultate și în scurt timp multe familii au contribuit cu ce au putut pentru a-i îmbrăca pe copii.

Însăși plasarea tinerilor pe la diferiți meșteri a avut ca urmare neînțelegeri reciproce cauzate fie de brutalitatea meșterilor, fie de neadaptarea ucenicilor la noile condiții de viață. Dar, așa cum își amintea mai târziu cu nostalgie un fost ucenic, Bartolomeu Baiulescu și-a luat în serios rolul de părinte adoptiv și personal mergea pe la meșteri să calmeze spiritele, folosindu-și talentul diplomatic¹⁵.

Dar cea mai dramatică era lipsa, adesea a oricărei instruirii, copilul aflându-se practic în imposibilitatea de a comunica, iar când meșterul era străin, totul se transforma într-o tragedie. Drept urmare, comitetul Asociațiunii se întrunește, tot la inițiativa lui Bartolomeu Baiulescu pentru a găsi soluția cea mai potrivită (prevăzută de altfel și în Statute) ca pe lângă deprinderea meseriei, învățacelul să primească și noțiuni teoretice și de cultură generală. Părerea unanimă era că un viitor meșter trebuia să posede foarte bine limba română. Deci al doilea merit major al Asociațiunii a constatat în punerea bazelor învățământu-

¹² ASB, fond: *Sodali*, doc. 59.

¹³ ASB, fond: *Sodali*, dos. 45, doc. 65; din multitudinea de documente existente, exemplificăm câteva cazuri, care ni s-au părut mai deosebite: Constantin Dimia, căpitan din Brețcu roagă pe președintele Asociațiunii să primească la meserie un copil orfan de ambii părinți „pentru a putea avea și în Brețcu un maeștru cizmar sau papucar de român, spre a nu mai da banii străinilor” (dos. 23, doc. 108); Ghiță Pop din Poiana Sărată dorește să trimită copii la meserie la Brașov, pentru că deși comuna era locuită în mare parte din români, totuși meseriașii erau unguri și pe el îl frământa ideea de a se așeza și românii la meserie (dos. 23, doc. 22); zilierul Beștelău Gavrilă din Lupșia (Băile Tușnad), tată a trei copii dorește să-i îndrepte spre meserie „și a auzit că la Brașov ar fi loc pentru copiii săraci și nici nu vrea să-i dea în altă parte”. Își motivează cererea, arătând că atunci când vor ajunge mari „să nu fie nevoiți să ajungă la băta cerșetoriei” (dos. 22, doc. 38, f. 1).

¹⁴ ASB, fond: *Sodali*, dos. 3, doc. 16 (Apel pentru dare de veșminte veche copiilor săraci de la meserii și de la școală).

¹⁵ *Arhiva Schei*, fond: *Baiulescu*, calet manuscris Gheorghe Filip.

lui profesional românesc din Transilvania¹⁶. În acest context remarcăm obligativitatea și gratuitatea acestuia pentru că taxele de școlarizare și rechizitele erau achitate din fondurile societății. Desigur că învățământul, în condițiile existente (gradul de instruire diferit, analfabetismul lipsa unei școli românești de meserii) nu putea avea un caracter unitar. De aceea s-a adoptat o tactică flexibilă: mai întâi ucenicii au urmat de două ori pe săptămână (uneori și duminica) cursurile serale organizate sub auspiciile Gimnaziului românesc din Brașov, pe două secțiuni: în prima se predă: citirea, scrierea și aritmetica, iar în cea de a doua: limba română, germana, stilistica și matematica; din anul 1876 a fost introdus și desenul¹⁷. Profesorii, așa cum se menționa în adresele de mulțumire predau gratuit aceste lecții „cu sacrificiul repausului lor”¹⁸.

Paralel exista și un curs de alfabetizare ținut benevol de profesorul Ipolit Ilasievici și ulterior de Andrei Bârseanu¹⁹; din anul 1878 ia ființă „Școala inferioară română de confesiune greco-orientală a Societății de comerț levantin pentru învățăceii români și de la industrie din Brașov” având drept scop de a da „învățăceilor ocaziunea de a-și însuși cunoștințele prescrise de legea pentru comerț și industrie”²⁰.

Înscrierea învățământului profesional românesc pe făgașul normalității este brusc întreruptă de apariția noii legi din 1884²¹, care sub pretextul că numai „comunele pot înființa școli de meserii și nicidecum diferitele confesiuni și corporațiuni”, interzice activitatea formelor anterioare de instruire. Urmare firească ar fi fost frecventarea Școlii de meserii a statului, cu taxe mici, dar cu obligativitatea predării în limba maghiară. Conștient de pericolul de maghiarizare și de inutilitatea protestului, comitetul Asociațiunii în frunte cu Bartolomeu Baiulescu apelează la o soluție de compromis, înscriindu-i pe copii la Școala ger-

¹⁶ Vezi pentru detalii: Măriuca Radu, *Asociațiunea pentru sprijinirea învățăceilor și sodalilor români meseriași din Brașov — sprijinitoare, a învățământului profesional românesc din Brașov*, în *Cumidava*, XX/1, Brașov, 1979—1980, p. 229—239.

¹⁷ Eugen Pavlescu, *op. cit.*, p. 387—388.

¹⁸ Bartolomeu Baiulescu, *Monografia... op. cit.*, p. 42.

¹⁹ ASB, fond: *Sodali*, dos. 8, doc. 46, f. 3—4; dos. 10, doc. 80, f. 2—3; din dorința de a-și trimite fiii la meserie, părinții sau tutorii nu realizau adeseori că acești copii erau analfabeți; la început erau nevoiți să se întoarcă acasă, dar până la urmă se găsește soluția înființării cursului de duminică.

²⁰ Eugen Pavlescu, *op. cit.*, p. 415; din anul 1872, odată cu desființarea oficială a monopolului breslelor, Gremiul românesc de comerț levantin își va schimba denumirea în „Asociațiunea comercianților români pentru negoțiu levantin în Brașov”. La această dată, negustorimea română din Brașov aflată în plină decădere, încerca o ultimă soluție de salvare prin promovarea meseriilor, în vederea dezvoltării industriei.

²¹ Bartolomeu Baiulescu, *op. cit.*, p. 271; protestului general în chestiunea adoptării noii legi a învățământului, integrată tendințelor de maghiarizare i se alătură și „Gazeta Transilvaniei”; redactorii respectivei publicații constatau cu amărăciune că „Părintescul” nostru guvern s-a decis să închidă școlile înflințate pe banii noștri” („Gazeta Transilvaniei”, nr. 240, 1885, p. 3; articolul: „O școală română închisă”).

mană de meserii²², alocând fonduri pentru perfecționarea sodalilor (calfelor n.n.) în străinătate, înființând în anul 1886 revista „Meseriașul român”²³, prima publicație de acest gen din Transilvania și intensificând activitatea cultural-educativă. Astfel că sub scutul Asociațiunii va funcționa Societatea culturală a sodalilor, care dispunea de un sediu propriu (un fel de club n.n.) înzestrat cu una din cele mai bune biblioteci din oraș, joc de biliard etc. Spectacolele periodice organizate de sodali încep să atragă un public brașovean numeros²⁴.

Câțiva ani mai târziu, făcând o trecere în revistă a istoricului Asociațiunii, Bartolomeu Baiulescu arăta importanța acestei Societăți de lectură, cu rol deosebit în șlefuirea socială a tinerilor: „Mulți tineri pe care îi vedeți grupați azi în societatea de sodali, cu câțiva ani înaintea au venit aici ca copii sărmani și ne-au cerut ajutorul nostru pentru ca să-i dăm să învețe vreo meserie. I-am așezat la maieștri și astăzi în scurt timp sunt oameni făcuți și își pot agonisi pâinea cea de toate zilele într-un mod demn... Trebuia să cugetăm să nu-i lăsăm să fie expuși influenței străine. Cei mai mulți fuseseră învățaței la maieștrii neromâni — pe atunci ne lipseau maieștrii români — nu conveneau decât cu elemente străine. Ca sodali erau și mai expuși a ajunge în cercuri străine. Ne temeam de unii mai slabi de înger să nu-i pierdem după ce ne-au costat atâta trudă până i-am crescut. Am aflat de lipsă deci să-i constituim într-o societate de lectură și prin conveniri să le dăm ocaziunea să vină în atingere cu societatea mai aleasă, cu oameni inteligenți (intelectuali n.n.) și astfel să devină mai urbani, să se familiarizeze cu manierele și gustul societății în care trăesc și muncesc”²⁵.

²² ASB, fond *Sodali*, dos. 248, doc. 14, f. 2—3; după multe discuții, conducerea Școlii industriale sâsești din localitate va accepta scăderea taxelor, iar institutul de credit „Albina” din Sibiu se va obliga să achite diferența.

²³ În Arhiva Muzeului primei școli românești din Scheii Brașovului am depistat 47 de numere din „Meseriașul român”. Revista a apărut fără întreruperi timp de patru ani, bilunar, într-un tiraj de 1000 de exemplare, fiind căutată atât în Transilvania cât și în România. Temele abordate erau interesante și variate. Subiectul „Meseriașul român” a fost speculat în regimul trecut, fiind catalogat drept: „presă muncitorească”. Atunci, ca și acum am căutat să demonstrăm că în viziunea secolului al XIX-lea meseriașii erau asimilați burgheziei și nu proletariatului. De altfel se și preconiza un capitalism românesc bazat pe mici producători atât în industrie, cât și în agricultură.

²⁴ Societatea culturală a sodalilor își va începe activitatea în anul 1876; scopul acesteia era „cultivarea prin lectură de jurnale și cărți folositoare și prin cultivarea muzicii vocale”. (ASB, fond: *Sodali*, dos. 16, doc. 156); mai târziu din ea se va desprinde societatea „Lumina”. Interesante și mult gustate de public erau producțiile (spectacolele n.n.) susținute de sodali și care cuprindeau în general recitări, piese corale, dansuri și teatru scurt. Atmosfera culturală existentă în rândurile meseriașilor români din Brașov este sesizată și de Nicolae Iorga într-una din peregrinările sale prin Transilvania: „...nu se poate să nu vezi în rândurile acestor oameni săraci, foarte împovărați de muncă, mai multă tragere de inimă, mai multă bunăînțelegere și pricepere firească decât reprezentațiile de teatru pe care le dau în iarnă meșterii și ucenicii din acest oraș (Brașov n.n.) plin de români”; Nicolae Iorga, *Pagini alese din însemnările de călătorie prin Ardeal și Banat*, vol. I, București, 1976, p. 19—20.

²⁵ „Gazeta Transilvaniei”, nr. 2, 3/15 ianuarie 1886, p. 1—2.

Nici meșterii români nu au fost neglijați; ei vor fi invitați periodic să audieze prelegeri cu caracter economic; totodată aveau și acces la biblioteca sodalilor. Asistăm astfel, la ceea ce am numi astăzi „pregătire continuă”, ceea ce ne îndreptățește să afirmăm că în fruntea Asociațiunii s-au aflat personalități conștiente că societatea ieșise din tiparele imobile ale unei epoci apuse.

Între timp și starea materială a societății se îmbunătățise simțitor prin oferta extrem de generoasă, în valoare de 50.000 lei aur a soților Mihail și Eliza Stroiescu, originari din Basarabia, al cărei mijlocitor a fost Bartolomeu Baiulescu, ceea ce a avut ca urmare imediată creșterea numărului de ucenici, stimulată de condițiile create, ca și sporirea numărului de burse acordate calfelor pentru a se specializa în străinătate²⁶.

Dacă la început, numărul copiilor așezați la meserii era mai mic, situându-se între 37 și 52, iar paleta alegerii era resrinsă la câteva ramuri: cordonerie, cizmărie, măsărie (dulgherie n.n.), cojocărie și ștrumbărie (ciorăpărie n.n.), în deceniile următoare numărul ucenicilor va ajunge la câteva sute și vor fi îmbrățișate meserii noi, ca: mecanica și mecanica fină, conducerea mașinilor cu aburi, cofetărie și patiserie, croitorie și cizmărie fină, librărie și tipografie²⁷. Diversificarea meseriilor și ținerea pasului cu tendințele moderne erau totodată și o reacție în fața concurenței străine, încurajată continuu de autorități prin aducerea din centre de vechi tradiție din apusul Europei (în special din Germania și Elveția) a unor specialiști de înaltă calificare, în detrimentul elementului autohton²⁸.

Pe baza studierii documentelor de arhivă estimăm că în perioada 1870—1918, Asociațiunea a format aproximativ 800 de ucenici, 700 de sodali și 100 de meșteri, ceea ce înseamnă mult; dacă aici adăugăm și pe celelalte societăți similare din Transilvania (Sibiu, Cluj, Sebeș) reiese o convingătoare imagine a promovării meseriilor în rândurile românilor transilvăneni. Nu întâmplător se aprecia mai târziu că „orașele și satele s-au umplut de meșteșugari harnici și îndemânatici, care nu numai că își câștigă traiul prin muncă cinstită, ci ieftinesc totodată și traiul fraților lor. Mulți se găsesc azi în România, unde iau parte la munca națională”²⁹.

Practic, perioada de deprindere a meșteșugului varia între 3 și 5 ani, în funcție de complexitatea acestuia. Ca etape erau respectate vechile canoane practicate de bresle; după stagiul de ucenic, dacă dovedea calitățile necesare treceai în stadiul de sodal și apoi la cel de maestru; din cauza unor condiții obiective, trecerea de la sodal la meșter era mai complicată și nu era obligatorie. Au existat multe cazuri în care maieștrii, foști ucenici ai Asociațiunii și-au deschis ateliere, pre-

²⁶ *Actul de fundațiune al soților Stroiescu*, document neinventariat aflat în *Arhiva Schei*; Bartolomeu Baiulescu, *op. cit.*, p. 392; „Gazeta Transilvaniei”, nr. 262. 26 noiembrie 1899, p. 2—3; *Cuvântul lui Bartolomeu Baiulescu la comemorarea boierului Stroiescu*.

²⁷ *Raportul Camerei de Industrie și Comerț, op. cit.*, p. 16

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ „Minerva”, anul I, nr. 181, 1909, p. 1.

gătind la rândul lor copii români, unii s-au stabilit în locurile de baștină, iar alții au trecut munții, stabilindu-se în România, ajungând lucrători sau patroni, deosebit de apreciați pentru calitățile profesionale.

Practic, această mișcare de promovare a meseriilor nu a cunoscut granițe; existau relații firești cu frații de dincolo și mulți părinți din România și-au trimis copiii la Brașov pentru a învăța meserie³⁰.

Foarte interesantă este situația sodalilor, care conform statutelor, de altfel foarte bine gândite, puteau primi ajutoare pentru a se specializa în străinătate, unde industria se dezvoltă cu pași repezi, venind în contact nemijlocit cu tehnicile noi și tehnologiile avansate de prelucrare, câștigându-și o cultură tehnică, după cum arăta într-una din adunările generale Bartolomeu Baiulescu „potrivită cu timpul de față”³¹.

Din corespondența purtată între sodalii aflați la specializare în străinătate și conducerea Asociațiunii reies o multitudine de aspecte de ordin economic, social și chiar politic; dorința tinerilor de a învăța și de a vedea lumea era atât de mare, încât unii dintre ei au străbătut pe jos Europa³².

Un caz cu totul aparte este cel al sodalului-tipograf Gheorghe Filip, fiul unei văduve sărace din Scheii Brașovului, pe care Bartolomeu Baiulescu îl va încuraja personal să-și desăvârșască studiile la Paris. Aflat în capitala Franței, Gheorghe Filip va conferenția în cadrul secțiunii Ligii Culturale, despre necesitatea promovării meseriilor între români, singura cale aducătoare de bunăstare și care „va ridica granițele și va uni pe români”³³.

Revenit în țară, Gheorghe Filip va trece munții și va fonda la București vestitul stabiliment grafic „Minerva”³⁴.

În semn de prețuire față de munca de o viață a mentorului său, Gheorghe Filip îi va dedica lui Bartolomeu Baiulescu o cuprinzătoare lucrare intitulată „Culegeri din lucrările naționale săvârșite de domnul protopop Bartolomeu Baiulescu din Brașov”, adunate și retipărite de Gheorghe Filip, tipograf, Brașov, 1897, al cărui manuscris l-am depistat în Arhiva Muzeului primei școli românești din Scheii Brașovului. Alături de pasajul consemnat de Sextil Pușcariu în *Brașovul de altădată*³⁵,

³⁰ Relațiile cu România nu s-au limitat la trimiterea de copii care să învețe meserie la Brașov, ci au fost mult mai ample, constând în: ajutoare materiale, schimburi de părerii și publicații. Frecvent, președintele Bartolomeu Baiulescu era consultat de către personalități din România ce activau în învățământ sau în sfera economică, în diferite chestiuni.

³¹ Arhiva Schei, fond: Bartolomeu Baiulescu, caiet Gheorghe Filip.

³² Măriuca Radu, *Asociațiunea pentru sprijinirea învățăcelilor și sodalilor români meseriași din Brașov — sodali români pe drumuri europene, în Satu Mare. Studii și comunicări*, V—VI, Satu Mare, 1981—1982, p. 345—355.

³³ Arhiva Schei, dos. Gheorghe Filip, doc. 4, f. 2; Șerban Polverejan, *Activitatea secției din Paris a Ligii Culturale în perioada memorandistă, în România din Transilvania împotriva dualismului austro-ungar (1865—1900)*, Cluj-Napoca, 1978, p. 233.

³⁴ „Minerva”, anul I, nr. 181, 1909, p. 1.

³⁵ Activitatea „Asociațiunii pentru sprijinirea învățăcelilor și sodalilor români meseriași din Brașov” va avea în mod firesc ecouri nu numai în presa vremii ci și în mărturiile contemporanilor. Deosebit de sugestiv este în acest sens pasajul inserat de Sextil Pușcariu în inegalabila sa lucrare, *Brașovul de altădată*: „Și între tinerii români începu pe vremea mea o serioasă îndrumare

lucrarea fostului ucenic se constituie într-o prețioasă mărturie contemporană care pune în valoare opera de o viață a lui Bartolomeu Baiulescu și aduce elemente noi în cunoașterea istoricului Asociațiunii. Cel mai pregnant reiese grija cu adevărat părintească pe care neobositul paroh a purtat-o acestor copii.

După o rodnică perioadă de 20 de ani pe care a petrecut-o ca președinte al Asociațiunii, Bartolomeu Baiulescu se va retrage, motivând etatea înaintată; și în continuare Asociațiunea va avea o activitate ascendentă, dar nici unul dintre președinții care îi vor succeda, deși erau oameni cunoscuți nu îl vor putea egala.

Învățământul profesional inițiat de Asociațiunea pentru sprijinirea învățăceilor și sodalilor români meseriași din Brașov, deși nu și-a găsit finalizare în înființarea unei școli industriale românești, a reprezentat totuși un puternic mijloc de instruire cu temeinice cunoștințe practice și teoretice de specialitate și de cultură generală a sutelor de tineri veniți la Brașov pentru a învăța o meserie. Și aici trebuie remarcată dorința neștrămutată a lui Bartolomeu Baiulescu, pentru ca poporul român, umilit și badjocorit să ajungă în mod demn la înălțimea rangului ce i se cuvenea.

MĂRIUCA RADU

BARTOLOMEU BAIULESCU — DER BEGRÜNDER DES RUMÄNISCHEN GEWERBEUNTERRICHTS IN SIEBENBÜRGEN

(Zusammenfassung)

In der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts ergab sich immer mehr die Notwendigkeit Möglichkeiten für die Ausbildung des Mittelstandes der Rumänen in Siebenbürgen zu finden, der sich in der Auffassung jener Zeit zwischen dem Bauernstand und der Intelligenz befand.

In diesem Geiste wurden in den grossen Städten wie Kronstadt, Klausenburg und Hermannstadt Lehrlingen — und Gesellen — vereinigungen gegründet, die den Zweck hatten, rumänische Handwerk auszubilden.

Eine solche Vereinigung wurde 1869 in Kronstadt aufgrund einer Initiative des rumänischen Priesters Bartolomeu Baiulescu (1831—1909) gegründet.

Sein Hauptverdienst besteht darin, dass er die Grundlagen des rumänischen Gewerbeunterrichts in Siebenbürgen legte, der ein kontinuierliches und komplexes Ausbildungssystem wurde.

a tinerilor din Schei și din satele din Țara Bârsei (tinerii veneau din toate colțurile Transilvaniei n.n.) spre meserii. În fruntea acestei mișcări se puse protopopul Bartolomeu Baiulescu, din familia unor fruntași țărani cu numele Baiu din Zărnești. El sprijini pe cei care se duceau la meșteșuguri, deschise cursuri serale pentru ucenici și căută să convingă pe românii din Schei că, cu cât de mic atelier ajung mai departe decât cu funia hamalilor sau intrând ca slugi la prăvălii", Sextil Pușcariu, *Brașovul de altădată*, Cluj-Napoca, 1977, p. 179.